

Новицька М.О. Давньоруське гаптування з фігурними зображеннями // Археологія. – 1970. – Т. XXIV, **8**. Повесть временных лет; **9**. Полное собрание русских летописей. – Т. II. – М., 1962; **10**. Орлов Р.С. Давньоруська вишивка XII ст. – К., 1991; **11**. Орлов Р.С. Деревообрабатывающее, косторезное и другие ремесла // Археология Украинской ССР. – 1968. – Т.3; **12**. Рабинович М.Г. О древней Москве. – М., 1964; **13**. Счедова М.В. Ярополчь Залесский. – М., 1978; **14**. Чекалова А.А. Быт и нравы // Культура Византии (вторая половина XI – XII вв.). – М., 1988; **15**. Фехнер М.В. Золотое шитье Владимиро-Суздальской Руси. – В кн.: Средневековая Русь. – М., 1976; **16**. Шавинский А.В. Очерки по истории техники живописи и технологии красок в Древней Руси. – М.; Л., 1935; **17**. Этнография восточных славян: Очерки традиционной культуры. – М., 1987.

УДК 392.51

Олександр КУРОЧКІН

**ВЕСІЛЬНИЙ ЗВИЧАЙ «УДАВАНА НАРЕЧЕНА»
І ЙОГО СЕМАТИЧНІ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ**

За традиційними уявленнями, наречений у вирішальний період «переходу» від свого до чужого роду загрожували різноманітні нещастя. Щоб протидіяти цим негативним впливам у ході весілля, використовувалися захисні ритуально-магічні дії та обереги. Передусім апотропеїчну функцію виконував звичай «удавана молода», відомий багатьом європейським народам. У повідомленні аналізуються типові ситуації, варіанти і форми реалізації пережиткового обрядового комплексу, який з часом перетворюється на розважально-ігрове кліше.

Ключові слова: наречена, удавана наречена, ініціація, апотропеїчна магія, травестія, символічне весілля, сміхове дійство.

Александр КУРОЧКИН

**СВАДЕБНЫЙ ОБЫЧАЙ «ЛОЖНАЯ НЕВЕСТА»
И ЕГО СЕМАТИЧЕСКИЕ ИНТЕРПРЕТАЦИИ**

Согласно традиционным представлениям, невесте в решающий период «перехода» из своего в чужой род угрожали разнообразные несчастья. Чтобы противодействовать этим негативным влияниям, в ходе свадьбы использовались защитные ритуально-магические действия и обереги. Преимущественно апотропеическую функцию исполнял обычай «ложная невеста», известный многим европейским народам. В сообщении анализируются типичные ситуации, варианты и формы реализации пережиточного обрядового комплекса, превратившегося со временем в развлекательно-игровое клише.

Ключевые слова: невеста, ложная невеста, инициация, апотропеическая магия, травестия, символическая свадьба, смеховое действие.

**WEDDING CUSTOM «FALSE BRIDE»
AND ITS SEMANTIC INTERPRETATION**

According to traditional beliefs, the bride at a crucial period of «passage» from her kin to the alien has been threatened with various disasters. To counteract these negative influences during the wedding ritual protective magic actions and charms »oberegi» were used. Mostly protective function performed the custom «false bride», known among many European peoples. The report examines some typical situations, the variants and forms of realization of the remnant ceremonial complex, which transformed over time in the entertainment cliches.

Key words: bride, false bride, initiation, protective magic, travesty, symbolic wedding, act of laughter.

Весільний церемоніал європейських народів, що формувався протягом багатьох століть, зберіг у собі чимало обрядових реліктів дохристиянської старовини. Значна частина їх концентрувалася навколо образу нареченої – найбільш складного і втаємниченого персонажа шлюбного спектаклю. Містичну загадковість, незвичайність нареченої наголошує візуально вже її вбрання, особливо головний убір (фата, покривало), що виконує функції ритуальної мантиї. Мотив дивної загадковості нареченої, який всіляко обігрується у весільних обрядах і піснях, а також простежується у чарівних казках, узгоджується з етимологією самого слова «nevesta» як невідома. Звичай ховати її від сторонніх очей має глибоку традицію: у Давньому Римі наречену називали «нупта», тобто вкрита, заслонена, завита у покривало. Цікаво, що в ті часи фата (flammeum) була не білою, як тепер, а червоно-золотою або шафрановою кольору [5, с. 167].

М. Сумцов, який предметно досліджував символіку весільних обрядів, вважав за потрібне розрізнити два способи закривання обличчя нареченої: часткове і повне. Перше, на його думку, було притаманне індоєвропейським народам, друге – народам тюрко-монгольським [15, с. 124].

Традиція закривати обличчя нареченої повністю інколи призводила до казусів, коли її підміняли не в жарт, а по-справжньому. За свідченнями О.Терещенка, в Росії у XIX ст. траплялось, що під час сватання батьки показували доньку-красуню, а заміж видавали її бридку або скалічену сестру. «Обман, – зазначає О.Терещенко, – розкривався лише на другий день після весілля. У таких випадках чоловік радив своїй дружині постригтися в черниці, якщо ж вона не погоджувалась, то він бив її, катував і не спав з нею, доки вона не пострижеться». [16, с. 88].

У багатьох народів існувало давнє уявлення, за яким кожній людині у критичні моменти життя особливо загрожували різні ворожі сили. Вважали, що саме в такій ситуації опинялась молода, залишаючи рідну сім'ю й входячи в дім свого чоловіка. За класифікацією А. ван Геннепа, це типовий випадок «переходу» з одного соціального статусу в інший, який у традиційних суспільствах супроводжувався цілою системою ритуально-

магічних дій та оберегів. У контексті цієї системи варто розглядати і звичай або обряд – «удавана наречена», зміст якого полягав у тому, що справжню молоду на різних етапах весілля заміняли інші особи і навіть неживі предмети.

Названий звичай неодноразово згадувався і коментувався у вітчизняній етнології, але досі не був предметом спеціального дослідження. Основне завдання нашого повідомлення – простежити і систематизувати за етнографічними матеріалами різні модифікації обрядових підмін молодої і пояснити світоглядні мотиви цих перевтілень. Аналіз релевантних ознак «удаваної нареченої», як здається, може почасти прояснити причини сакралізації та демонізації її реального прототипа.

Не пов'язаний з церковною християнською обрядовістю і догматикою, звичай «удаваної нареченої» відомий майже всім народам Європи: слов'янам, німцям, романцям, кельтам, лето-литовцям та іншим. Це дає підстави вбачати в ньому фрагмент дуже давніх світоглядних і релігійних уявлень. Досліджуваний звичай міг бути приурочений до різних етапів весільного ритуалу, але завжди його реалізація пов'язана з подоланням межі між своїм і чужим. Уперше таку ситуацію спостерігаємо вже на стадії сватання. Наведемо типовий етнографічний опис з Харківщини, зроблений у XIX ст. На запитання сватів: А де ж ваша молода? родичі молодої радили шукати її десь між дівчат. То старости і шукають, то гляди нарештє і виведуть саме найменше дівчатко насеред хати, воно опірається, не хоче йти. Тоді старости: Та ні, це не наша! Виведуть іще яку, а після вже і молоду» [18, с. 681].

Постать «удаваної нареченої» в обряді сватання відома також південним слов'янам і угорцям. Нерідко її поява відбувалась у формі жаргівливої театралізованої сценки із використанням алегоричних образів. Свати, наприклад, удаючи із себе купців, запитували, чи не продається в домі сіно. Тоді перед ними виводили «удавану наречену» – замасковану стару бабу. Покупці відмовлялись від цього «товару», заявляючи, що сіно побите сажкою. Потім їм показували дівчину-підлітка. Гості відповідали, що такого сіна їм також не потрібно, оскільки воно з бур'яном. Лише після цього на очі сватів з'являлася майбутня наречена [2, с. 75].

В такому ж ігровому ключі обрядова підміна могла відбуватися і в епізоді заручин, що ілюструє детальний опис О.Рожкевич із села Лолин на Галичині. Найкумеднішим ритуальним дублером нареченої тут виступає стара куховарка, що тримає в руках кочергу або мітлу, вбрана у солом'яний вінок, до якого замість стрічок попричеплювані ганчірки (курмани), з люлькою в зубах. Посилуючи сміховий контраст, вона виходить до гостей шкутильгаючи. [3, с. 80]. У цьому й усіх інших подібних випадках справжня наречена з'являється лише за третім разом, що, вочевидь, мало колись певне магічне значення.

За етнографічними даними XIX-XX ст., у народів Європи, що сповідували католицизм (німці, австрійці, французи, португальці та інші), іг-

ровий епізод з «удаваною молодою» найчастіше фіксується у день вінчання. Перед тим як весільний «поїзд» мав вирушити до церкви, відбувались різноманітні жартівливі сварки-змагання двох родів, які включали в себе ігрове переховування нареченої та її підміну. У Франції цей обряд відомий як «пошук вівиці»: молодому по черзі виводили одну за одною задрапірованих дівчат, якщо він не пізнавав серед них своєї судженої, то ставав об'єктом глузування [2, с. 199]. Підставна наречена у австрійців і німців відома як «дика» або «фальшива». Нерідко цю роль доручали чоловіку, який мав чорну бороду й був одягнутий у жіноче лахміття, чи вбогій, горбатій жінці [2, с. 54]. По всій Португалії перевезення молодої до оселі молодого інсценувалося як акт насильства. Є відомості, що в ХІХ ст. наречена після відвідин церкви ховалася, прикривши обличчя маскою, і її треба було шукати [2, с. 171].

Хронологічну прив'язку досліджуваного обряду до дня вінчання підтверджують і матеріали української етнографії. У селі Жабина на Опіллі весільна сценка з підставною нареченою відома як «фанда», що означає обман. На зустріч «поїзду» молодого виходила кумедна постать (ряджена жінка або чоловік). Вона напудрена, розмальована, з вінком на голові, замість вельону (фати) покрита шматком білого полотна; одна нога в неї взута у чобіт, друга – в туфель, з парасолькою в руках. Роль гротескної маски полягала у тому, щоб вульгарно і комедійно продемонструвати своє велике кохання: вона настирливо намагалась обійняти і поцілувати молодого й дуже ображалась на відсутність зворотної «внїжності». Паралельно відбувалась гумористична суперечка дружби і старости «княгині» з родичами «князя». Перші вихваляли достоїнства і таланти «фанди», а другі її гудили і висміювали. Інтермедія завершувалася тим, що ображена «наречена» крізь сльози дорікала коханому, який збезчестив і зрадив її, й за цю ганьбу погрожувала позиватися до суду. Інколи, для більшого ефекту, «фанда» тримала на руках ляльку-дитину як незаперечний доказ свого права на шлюб [12, с. 36]. Важливо відзначити, що обрядова підміна молодої (або молодих) нерідко згадується у текстах весільних пісень. Це свідчить про давність і органічність даного мотиву у контексті традиційного ритуалу. Зокрема, на Уманщині, коли покривали наречену, дружки співали:

А ми Петра обманили,
Коло нього бабу посадили,
Причепили торбу до боку,
Насипали повну гороху.
Сюди-туди повертається,
З неї горох висипається.
А ми Галю обманили,
Коло неї діда посадили... [19, с. 191].

Усі вищенаведені матеріали характеризують становище, в якому розкрити «удавану наречену» належало молодому і представникам його роду.

Проте традиційне українське весілля знає й іншу ситуацію: обманути в такий же спосіб намагалися матір і батька нареченої. Звичайно така зустріч відбувалась на другий день після обряду комори. На Волині (с. Дворець, Заславського повіту) родичі нареченої на чолі з її батьками приходили в її нову оселю, сідали за стіл і співали:

Покажіть нам наше,
Чи хорошенько пляше,
Чи таке воно як вчора було.
Вчора було з віночком,
Нині в рубочку (хустка).

За словами інформатора, «під час цієї пісні один з сватів, переодягнувшись у жіночий костюм, подібний до одягу нареченої, разом з молодою входить у хату і рідна мати молодої, не відкриваючи покривала, повинна пізнати свою дочку... Тоді батько молодого, узявши кілька колосків жита зі снопа, що стояв тут же на покуті, знімає ними покривало з молодої і поздоровляє свою невістку і пригощає її підсолодженою горілкою» [1, арк. 14].

Побутування у ХІХ ст. звичаю «фальшива молода» на другий день після шлюбної ночі засвідчують і матеріали з Київщини А. Новосільського. За його даними, у понеділок запрошеним з великими почестями до дому молодого теці й тестю двічі виводили усатого парубка завитого у намітку, і лише за третім разом – їх дочку [20, с. 231]. Перехід дівчини у стан молодиці, зміну соціального і фізіологічного статусу у текстах весільних пісень найчастіше символізує зміна головних уборів: «Вчора була у віночку, а сьогодні у сер паночку» тощо. Разом з тим зустрічаємо фольклорні зразки, де втіленням посвячувальної трансформації виступає алегоричний образ «дивного звіра – тура». Як і відповідний персонаж трагедійного рядження, він несе на собі прикмети андрогіну. На Подільському Поліссі співали:

«Ведемо вам тура (2) з-під зеленого дуба
Чи тур, чи туриця, чи то ваша молодиця ?
/Ведуть переодягненого чоловіка/ [4, с. 474].

Важлива деталь: наведена вище пісня в с. Шкработівка (Шумського р-ну Тернопільської обл.) виконувалася лише за умови, якщо молода зберегла цноту до шлюбу. Під час співу попереду маскованого «тура» йшов сват, несучи перекинута через плече простирало, на якому першу ніч спали молоді [4, с. 475]. Отже, в даному разі ототожнення молодої з образом «тура-туриці» є не лише знаком набуття нового статусу, а й ритуальною формою вшанування дівочої незайманості.

У весільних обрядах і піснях наречена часто асоціюється з представниками звіриного і пташиного царства. Крім згаданого вище метафоричного визначення «тур-туриця», її називали «звіром», «звірятком», «куною», «птахом», «утицею», «совою», «теличкою», «вівцею» тощо.

З іншого боку – у весільних текстах молодий нерідко порівнюється з вовком, мисливцем, лицарем-завойовником. Напевне, ще в доземлеробський період господарювання складалась міфологічна концепція шлюбу як полювання на лісову дичину або військовий похід за здобиччю. Ці мотиви виразно звучать у старовинних українських колядках:

...Ой рано, рано кури запіли,
 А ще раніше Івась устав,
 Лучком забряжчав – братів пробуджав.
 Браття, вставайте, коні сідлайте,
 Та поїдем в чистее поле
 На погулянне, на розгляданне,
 Та найдемо, браття, куну в дереві.
 Куну в дереві, дівку в теремі –
 Вам буде, браття, кунка на шубу,
 А мені буде панна до шлюбу... [10, с. 88].

Архаїчна модель шлюбного ритуалу як полювання на «красного звіра», виразно задекларована у обряді сватання (стрільці-молодці йдуть по сліду куніци, телиці тощо), передбачала логічну розв'язку цього сюжету – ввіймання й ураження дичини мисливцем. У рамки цієї міфологічної схеми логічно вкладається кривавий акт дефлорації молодої й обряд її покриття головним убором заміжньої жінки, який подекуди трактувався в ігровому плані як «стрільба на сову». Роль «мисливця» у цьому весільному акті, відомому й іншим слов'янським народам, часто виконував свекор, якому належало «підстрілити сову» (молоду), тобто зняти удаваним списом з її голови намітку [6, с. 449]. З метою захисту від злих сил замість зброї при цьому використовувались металеві предмети (шабля, виделка), занози від ярма або свіжо зірвані гілочки фруктових дерев [2, с. 127, 152].

Мисливська спрямованість даної весільної гри очевидна. Обрядове вполювання «нареченої-сови» дуже нагадує відому сценку з новорічної вистави «Коза», де маскований «дід» забиває тварину, щоб вона відродилася у новій якості. В обох випадках сценка вбивання ритуального звіра маркує стадію переходу з одного стану в інший, тобто йдеться про календарну або статеву-вікову ініціацію. Архаїчні весільні сюжети, де молоду замінюють зооморфні ритуальні дублери, знаходять віддалені паралелі з фольклором культурно відсталих народів, в якому діяли образи «тотемних дружин»: жінка-бізон, жінка-ведмедиця, жінка-бджола тощо. Вони представляють ранній пласт міфологічних уявлень, де тема шлюбу була мало актуальною, а першорядне значення відіграла вікова ініціація [13, с. 309]. У світлі вищенаведених фактів можна цілком припустити, що у прадавні часи шлюбна церемонія слов'ян та інших народів символічно осмислювалася і розігрувалася за сценарієм мисливського полювання, де молодій відводилась роль «дичини», яку представляли в алегоричних образах тварин. Ймовірно, що на стадії язичництва ці маскарадні

образи відтворювали вбрані у звірині шкури учасники весільної ініціації. Звідси напрашується гіпотетичний висновок: найдавніший тип підміни нареченої пов'язаний не з антропоморфними, а зооморфними масками. Деякі з них могли бути зображеннями тотемів певної племінної спільноти. Популярний мотив чарівних казок європейських народів, коли молодий повинен впізнати свою суджену серед однаково вдягнутих чи замаскованих сестер або подруг належить вже до більш пізньої доби й, безумовно, походить з шлюбного церемоніалу патріархального суспільства.

У поясненні причин виникнення звичаю «удавана наречена» думки вчених істотно розходяться. Одні вважають його уламком ініціації, інші бачать в ньому залишки глибокої старовини, коли дівчат викрадали («умикали»), щоб зробити їх дружинами. Найбільш вірогідне пояснення цього звичаю в тому, що він був різновидом апотропеїчної (захисної) магії. Зокрема, Є.Кагаров кваліфікував весільне виставляння уявних наречених як алегорії і натяки під час сватання, переодягання як ритуальні містифікації, за прийнятою ним класифікацією, як екзопатичні або дисимулятивні обряди. Їх призначення він вбачав у тому, щоб «вести в оману, обдурити злих духів» [9, с. 161]. Аналогічної точки зору дотримувався й німецький дослідник Е.Шнеєвайс. Констатуючи широке розповсюдження звичаю «фальшива наречена» на землях Сербії та Хорватії, він вбачав його завдання в тому, щоб ошукати демонів або злих духів [21, с. 66].

Але названі гіпотези не вичерпують суті проблеми. Свого часу елементи обрядового травестування, характерні для образного відтворення «фальшивої молодої», стали предметом дискусії О. М. Фрейденберг та В. Я. Проппа. Точка зору О. М. Фрейденберг полягала в тому, що «жіночо-чоловіча травестія являє собою метафору статевого злиття: жінка стає чоловіком, чоловік жінкою» [17, с. 103]. Натомість В. Я. Пропп, відкидаючи це трактування як докорінно невірне, пов'язував травестизм з обрядом ініціації, наголошуючи, що «вищий ступінь посвячення включає вміння перетворюватись на жінку» [14, с. 110]. З позицій сучасного осмислення досліджуваної проблематики, концепції двох відомих вчених виглядають не стільки взаємовиключними, скільки взаємодоповнючими. Ритуальне перебирання по лінії чоловіче-жіноче і навпаки може служити водночас як маркером ініціації, так і зміни гендерної символіки.

Враховуючи вищезгадані пояснення та інтерпретації, варто звернути увагу на амбівалентну природу нареченої у системі міфологічного світогляду. З одного боку, вона вважалась свого роду сакральною постаттю, носителькою особливої магичної сили, що сприяла дітонародженню, шлюбу, родючості землі та худоби. Цими позитивними якостями у народній свідомості наділялися атрибути вбрання нареченої – вінок, фата, сукня, стрічки тощо. І в сучасному весіллі практикується ігрове закидання нареченою свого букета у натовп незаміжніх дівчат (за повір'ям, та хто його впіймає, першою вийде заміж). В українських і білоруських піснях наречена «сипле золото з рукавця».

З другого боку, бачимо, що та ж сама особа має виразні риси небезпечної, демонічної істоти. Ці властивості нареченої виявляються в тому, що вона, за народними повір'ями, могла зурочити інших людей, негативно вплинути на їх долю, завдати комусь відчутної шкоди. В українських і білоруських весільних піснях, як і в обрядовій грі з «фальшивою молодою», мати не пізнає свою обвинчану дочку. Як демонічну істоту сприймає наречену і свекруха, вбачаючи в ній «чорта з болота», «вовчицю з темного лісу» («на народ як глянєць, дык народ аж вянець») [8, с. 386]. Широке розповсюдження мали повір'я про ворожбитів, здатних обернути весільний поїзд на «вовкулаків».

Одною з демонічних ознак нареченої виступає і здатність до перевтілення. Тимчасова зануреність молодої у лімінальній стадії посвячення до «іншого світу» пояснює механізм появи її різноманітних обрядових двійників. На теренах розселення слов'янських народів, за даними О.В. Гури, у низці символічних підмін фігурували: баба, куховарка, подруга нареченої, дівчинка, переодягнений чоловік, хлопчик з обличчям вимашеним сажено, солом'яна фігура або лялька, іноді курка, собака, кішка, вівця, а також різні предмети: мітла, дерев'яна ложка, ступа та інші [8, с. 387]. Спираючись на українські матеріали, до цього переліку можна додати ще словесні алегорії нареченої у весільному фольклорі: куниця, телиця, тур-туриця, лебідка, утиця, сова тощо. Прикметно, що наведений список перетворень частково збігається з традиційним набором відьомських реінкарнацій, який налічує кілька десятків потенціальних варіантів. Це ще одне свідчення генетичної дотичності образу нареченої до світу демонологічних істот. Тут, як і в ситуації з відьмою, ми стикаємось з реліктами міфологічного мислення, логічним методом якого, за А. Ф. Лосевим, є «загальне універсальне перевертництво» [11, с. 13].

Порівняльне дослідження образу «удаваної нареченої» дозволяє простежити значну генетичну і типологічну подібність весільної обрядовості українців та інших європейських народів. Перевтілення через рядження – це не лише ігровий прийом, а й міфологічно вмотивована дія. Маски й пов'язані з ними ритуально-магічні акти у свідомості традиційних громад були сполучною ланкою між світом людей і надприродних істот. Таким чином, первісний сенс досліджуваного звичаю полягає не лише в захисті самої нареченої, а й у захисті від її небажаних демонічних властивостей, які нейтралізувалися шляхом різних обрядових підмін.

Розглянуті вище сюжети дозволяють говорити про доцільність виділення окремої категорії персонажів нижчої міфології, яких умовно можна визначити як **тимчасові або потенційні демонічні істоти**. За традиційними віруваннями, певний проміжок часу на межі двох світів балансували, крім нареченої, також шойно народжені діти й покійники. Лише обов'язкове здійснення таких ритуальних (церковно-народних) актів як

вінчання (шлюб), хрещення, похорон, захищало їх від небажаного перетворення на русалок, мавок, потерчат, «заложних» небіжчиків. Важливо відзначити, що не лише наречену, а й інші потенційні демонічні істоти у лімінальній фазі супроводжує фольклорний мотив підміни і реінкарнації. Згадаємо тут лише цикл легендарних наративів про «обмін чат» – нехрещених чи «необмолитвованих» немовлят, яких підмінюють уночі чорти [7, с. 23].

Етнографічні записи весільної обрядовості останніх десятиліть виявляють чітку тенденцію до її трансформації, спрощення і редукції. Через різні причини забуваються і втрачають свою обов'язковість важливі елементи традиційного ритуального комплексу, збіднюється музичний і пісенний репертуар. Але, як не дивно, звичай «удавана наречена» залишається життєздатним і побутує в багатьох областях України. Щоправда, тепер його майже не фіксують у передвінчальному циклі, але зате він часто (особливо у сільській місцевості) заявляє про себе у завершальній частині весілля, відомий як «перезва», «кури», «циганщина» тощо.

Це своєрідний «обряд у обряді» або «вистава у виставі», де справжні молоді з усім почтом «чинів» відходять у тінь, а їх місце займають нові химерні герої. Головними дійовими особами «циганщини» є антропоморфні маски, число і склад яких варіюється в різних локальних традиціях. Серед типових персонажів весільного рядження центральне місце займають пародійні «молода» і «молодий». В основі створення цієї карнавальної пари лежить давній прийом травестування – жінка тимчасово вбирається на чоловіка, а чоловік – на жінку. При цьому всіляко підкреслюються головні фізіологічні й культурологічні відмінності представників протилежної статі: чоловіки підмощують груди, зад, а часом і живіт як ознаку вагітності, одягають бюстгальтери, жіночі панталони, парики з довгим волоссям; натомість жінки малюють або наклеюють собі штучні вуса і бороди, чіпляють між ніг різні предмети, що віддалено нагадують чоловічі геніталії (буряк і дві цибулини, моркву і дві картоплини, качан кукурудзи, пляшку, палицю, медичну спринцівку тощо).

Підміна молодих сьогодні здійснюється як ігрова містифікація. Народне розуміння комічного виявляється в тому, що на роль молодого намагаються підібрати огрядну, невисоку жінку, а роль молодого дістається високому і худорлявому чоловіку. Цей фізичний контраст і диспропорція одразу кидаються у вічі й породжують природну сміхову реакцію.

Сучасна «удавана наречена», прикрашена «фатою» зі старої гардини, не намагається зберігати анонімність, вона не ховає обличчя, хоча часто вдається до карикатурного гримування. На відміну від традиційного весілля, де її роль зводилась до короткого обрядового епізоду в об-

меженому просторі житла, сьогодні ряджені «молода» і «молодий» прагнуть до публічності й видовищності. Очолювана ними процесія відверто пародіює весільний «поїзд» й нерідко переростає у масове бурлескно-драматичне дійство. Травестійне рядження й маскування на весіллі повністю втратило свій давній магічний сенс. Простежена нами трансформація звичаю «удавана наречена» виразно характеризує загальний процес вивітрювання релігійно-магічного змісту весільної обрядовості й посилення в ній елементів розважально-ігрового комплексу.

На завершення ще два факти, які засвідчують динаміку і спадкоємність народних традицій. Сьогодні у великих містах України фірми, що займаються організацією весільних урочистостей, пропонують своїм клієнтам як одну з послуг проведення конкурсу «фальшива наречена» за сценарієм, близьким до народного обряду.

Останнім часом у Росії та в Україні з'явилась нова модифікація «фальшивої нареченої». Так називають спритних дівчат, які через мережі Інтернет фліртують з багатими співвітчизниками та іноземцями, викачуючи з них долари і євро, а потім безслідно зникають. Але подвиги цих віртуальних наречених – насправді шахрайок доцільніше розглядати вже не в контексті наукового, а кримінального дискурсу.

Джерела та література: **1.** Центральний державний історичний архів України. – Ф. 2205. – Од. зб. 9; **2.** Брак у народів Западної и Южної Європи. – М., 1989; **3.** Весілля у двох книгах. – Книга 2. – К., 1970; **4.** Весільні пісні у двох книгах. – Книга 2. – К., 1982; **5.** Винничук Л. Люди, нравы и обычаи Древней Греции и Рима. – М., 1988; **6.** Гринченко Б.Д. Етнографические материалы, собранные в Черниговской и соседней с ней губерниях. – Т.Ш. – Чернигов, 1899; **7.** Грушевський М. Дитина в звичаях і віруваннях українського народу. – К., 2001; **8.** Гура А.В. Невеста // Славянские древности. – Т.3. – М., 2004; **9.** Кагаров Е.Г. Состав и происхождение свадебной обрядности // Сборник музея антропологии и этнографии. – Т. VIII. Отдельный оттиск. – Л., 1929; **10.** Килимник С. Український рік у народних звичаях в історичному освітленні /Зимовий цикл/. Вінніпег, 1955; **11.** Лосев А.В. Античная мифология в ее историческом развитии. – М., 1957; **12.** Медведик П. Село Жабина на Зборівщині // Весілля. Народні звичаї та обряди. – Тернопіль, 1996; **13.** Мелетинский Е.М. Женидьба в волшебной сказке // Избранные статьи. Воспоминания. – М., 1998; **14.** Пропп В.Я. Исторические корни волшебной сказки. – Л., 1986; **15.** Сумцов Н.Ф. Символика славянских обрядов. – М., 1996; **16.** Терешенко А. Быт русского народа. – Часть II. Свадьбы. – СПб., 1848; **17.** Фрейденберг О. Поэтика сюжета и жанра. – Л., 1936; **18.** Чубинский П. Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край. – Т.IV. – СПб., 1872; **19.** Щербань С. Весілля у селі Краснопілка на Уманщині // Українська родина. Родинний і громадський побут. – К., 2000.